

НАПРАДВЕСНІ

НА ПАЛЕСКІХ РАЗЛОГАХ

Недзе воддаль ад Ганцавіч, над Ельніай, праяснілася неба, і з-за шызых воблакаў паказалася сонца. Па-вясноваму іскрыстае, яно спакваля садзілася на стромкія вяршаліны сосен, рассыпаючы навакол зыркае — да болю ў вачах — святло. На прывакзальных бярозах, не зважаючы на шматгалоссе пероннага тлуму, упершыню заспавалі на поўны голас шпакі — сакавіта, узахлёб. Адно калі цягнік гулка заляскаецца буферамі, птахі спалохана ўзвіліся над чыгуначнай станцыяй і паляцелі над рэйкавымі пуцямі — далей, далей ад сцішнага гулу і грукату. А ўслед за імі, прытупваючы на стыках рэек, у неймаверным танцы замігацелі дзесяткі вагонных колаў.

Дарога падкупляе, чаруе сваёй невядомасцю: а што там наперадзе — за лесам, паўстанкам, у горадзе? У дарозе мажліва ўсялякае — і радасць сустрэч, і гаркота нечаканых расчараванняў, калі не сказаць большага; немажліва ў дарозе толькі адзінае — не думаць.

А як хораша думаецца каля вагоннага акна! Нават тады, калі ты праязджаеш па гэтай дарозе ў дзесяты ці соты раз. Тая ж самая буслянка на страсе пры кожнай новай сустрэчы здаецца адкрыццём, заўсёды новым, непаўторным, чаруючым.

Вось праз колькі часу цягнік вырвецца з зялёных абдымкаў вячыстага бору і спыніцца на станцыі Люсіна. Паспрабуй тут не думаць, на гэтай святой для кожнага беларуса зямлі — тут жыў і тварыў Колас. Наш Якуб Колас. Хадзіў васьм гэтымі сцежкамі, што і цяпер з чыгуначнага насыпу разбягаюцца ў розных кірунках — у поле, на Яшукову гару, да Целяшова дуба. Зусім нядаўна мне пашчасціла бачыць, як Алег Лойка, Сцяпан Александровіч і Юрась Свірка здымалі шапкі на гэтых сцежках.

Наш народны пясняр бязмежна любіў гэты край, яго самабытных людзей. Хіба ж забудзецца калі-небудзь ціхі сялянскі голас гэтага на дзіва простага і сардэчнага чалавека, перад якім мне, учарашняму вайскоўцу хацелася стаяць навыцяжку:

— Дык ты, кажаш, з Ганцавіч... Садзіся, братка, бліжэй садзіся... Ну, а як там Люсіна?.. Міхал Занька яшчэ жыве?..

Жывуць яшчэ яго былыя вучні, вучні ягоных вучняў. І ён жыве, наш Народны настаўнік. І будзе жыць! Тут яму ўзведзены самы надзейны і трывалы помнік на зямлі, імя якому — Памяць Народная.

Адразу ж за Люсінам, паабапал чыгункі, зноў пачынаюцца лясы. І балоты. Неабсяжныя, месцамі топкія, але найбольш звычайныя палескія балоты: у разводдзе, як цяпер, вады ў іх цераз край, а ў летнюю спёку самі піць просяць. Карысці ад іх, што ад дзіркі ў мосце. Гэта больш за іншых ведаюць тутэйшыя жыхары. Таму ўпаўне зразумелая цікавасць пасажыраў, калі яны, згледзеўшы на балоце экскаватар ці кустарэз, адразу ж «прыліпаюць» да вокнаў вагонаў. Дзівяцца, жартуюць. І радуюцца, канешне. Балазе, ёсць чаму: меліяратары гаспадараць скрозь — пад Малькавічамі, Лунінцом, Парахонскам, Пінскам. І балоты адступаюць. Нехаця, але адступаюць пад напорам розуму і рук чалавека.

За вокнамі праплываюць стрэлы магістральных каналаў, на паўстанках штабелі дрэнажных трубак, магутная тэхніка, па вонкаваму выгляду якой не адразу здагадаешся, што гэта — трактар ці яшчэ якая машына. І ўсюды — людзі, людзі. У камбінезонах і ватоўках, вайсковых бушлатах без пагонаў і звычайным сялянскім адзенні яны ўвіхаюцца каля сталёвых асілкаў, здзіўляючы няўмольна-настырную дзятву волатаўскім спрытам машын. Падумалася: «Як перад генеральным наступленнем».

Цяпер гэтае наступленне пачынаецца. Больш за трыста шэсцьдзесят тысяч гектараў наўкольных балот скарацца чалавеку ў бліжэйшыя пяць-сем гадоў. Трыста шэсцьдзесят тысяч гектараў! Няцяжка зразумець думы і пачуцці вяскоўцаў з Вулькі, Пласкіні, Раздзялавіч, Азарыч, Свяціцы, продкі якіх спрадвеку гібелі ў пастцы малазямелля.

Сарамяжлівае дзяўчо, што сядзела наўпроці мяне, калі праехалі Бастынь, летуценна сказала:

— Ажно пасвятлела на палескіх разлогах, як выкарчавалі хмыз. Неяк сонца болей стала, зямля памаладзела...

Адразу нават не паверылася, што гэта кволае дзяўчо — таксама меліратар. Менавіта пасля гаворкі з Данутай Якубоўскай (так яна назвала сябе) у маім блакноце з'явіўся першы запіс: «Калі і бракуе чагосьці ў нашых газетах, дык гэта слова пра нас, меліратараў. Згаварыліся вы, ці што? Усе чыста прыкусілі язык: і раёнкі, і абласная, ды і сталічныя газеты».

Заўтра ў Пінску пачнецца семінар рэдактараў раённых і аб'яднаных газет Брэстчыны, трэба будзе сказаць пра гэта. «Так-так, так-так», — падтакваюць колы вагонаў, і цягнік Баранавічы — Янаў Палескі, набіраючы скорасць, зноў нясецца сярод лясоў і балот. У дрогкім сутонні вада цяпер здаецца свінцова-шэрай і дзікай. А над ёю чародкі качак: прыляцелі ці то на жыр, ці то нанач. У каго з аматараў палявання не зойдзецца сэрца ў грудзях, калі ён убачыць, як пужлівы качар доўга носіцца над самай вадой — усё ніяк не аблюбуе прыдатнае месца.

ПІНСКАЯ РОЎНІЦА

Ёсць гарады, якімі нельга не любавацца, дзе ўсё табе да спадабы: ад вуліц і плошчаў да людзей і звычак, дзе ніколі не адчуваеш ні стомы, ні са-

моты — усё там і простае і адначасова строгае, незвычайнае і ў той жа час зусім звыклае.

Вось такі Пінск — наш старажытнейшы горад, буйнейшы ў цэнтральнай частцы Палесся. У любую пару года ён утульны, чысценькі і падцягнуты, як курсант. Усё ў ім велічна і прыгожа: і цэнтральная плошча з помнікам Уладзіміру Ільчу, і славуная набярэжная, і не менш вядомыя прысады з каштанаў, ліп і акацый, і тая ж самая гасцініца «Прыпяць», акуратненькая і прывабная, як лялька.

За апошнія гады горад разросся ўшыркі, дужа папрыгажэў. З'явіліся новыя вуліцы — Заходняя, Лізы Чайкінай, Якуба Коласа, Лермантава, адкрыты шматлікія навучальныя ўстановы, многа пабудавана прамысловых прадпрыемстваў.

Гордасць пінчан — заўсёды спакойная і задуменная прыгажуня Піна. Прыезджага чалавека яна цягне да сябе, бы магніт. Міжволі будзеш сноўдацца наўсцяж яе шыкоўных — у самім горадзе — берагоў, каля невяліччай прыстані і будзеш зайздросціць тым першым пасажырам, што цяпер, у разводдзе, адправіліся параходам на Украіну ў Старыя Коні. Вось дзе налюбуюешся палескімі краявідамі!

Ёсць у Пінску і старажытныя мясціны, што адносяцца недзе да XII—XIII вякоў, ёсць і больш позняя гістарычнага перыяду, звязаныя з імем Веры Харужай, абаронцаў горада ў Вялікую Айчынную вайну. Адно з такіх месц — помнік на магіле Герояў Савецкага Саюза матроса Кулікава і маёра Калініна, якія загінулі пры вызваленні Пінска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Помнік устаноўлены на высокім маляўнічым беразе Піны, там ніколі не вянуць жывыя кветкі.

І, мабыць, самае галоўнае — кідаецца ў вочы незвычайная памяркоўнасць, прастата пінчан, іх гасціннасць і бязмежная ўлюблёнасць у свой горад. Кажуць, што ў Пінску дастаткова пераначаваць, каб закахацца ў яго па вушы.

Аб гэтым расказваў мне аднойчы былы першы сакратар Пінскага райкома партыі, Герой Сацыялістычнай Працы Аляксей Мікалаевіч Кулажанка. Цікава было перакінуцца словам-другім з гэтым чалавекам. Усё ў ім: і слухнасць думак, і сама манера гаварыць з чалавекам схіляюць да шчырай размовы. З выгляду Аляксей Мікалаевіч вельмі падобны на Цішку Гартнага (таго, якога мы ведаем па здымках), і, слухаючы яго, проста немагчыма адкараскацца ад няёмкага пачуцця, што недзе мы ўжо бачыліся, пакуль здагадаешся, дзе.

— Як будзеш мець час,— раіў тады Аляксей Мікалаевіч,— наведайся на КВТ — камбінат верхняга трыкатажу. Нам, сялянскім дзецям, проста-такі карысна пабыць на такім прадпрыемстве.

І вось пашанцавала — наш семінар пачынаецца з агляду камбіната, які вырас за гады апошніх пяцігодак на далёкай ускраіне горада.

...Горад пачынаецца з вакзала ці прыстані, а прадпрыемства — з прахадной. Па іх складваецца першае ўражанне. А яно, першае, самае моцнае, часам на ўсё жыццё ўразаецца ў памяць.

З КВТ засталася ў памяці не толькі прахадная — дарэчы, прасторная і светлая,— уразіла ўсё, што давялося там пабачыць і пачуць. Дырэктар прадпрыемства Ніна Давыдаўна Шырокава гаварыла нядоўга, бо спяшалася страчаць нейкую чарговую камісію. І не бяда, што ў яе расказе было зашмат лічбаў (о, наш час: без лічбаў — ані кроку!), кожнага зачаравала маштабнасць планаў прадпрыемства, вера ў заўтрашні дзень, упэўненасць у свае сілы. Зусім зразумела, што ў журналісцкіх блакнотах не маглі не з'явіцца запісы накшталт: «Штогод камбінат выпускае дванаццаць з палавінай мільёнаў вырабаў і каля трох тысяч тон аб'ёмнай пражы. Для адпраўкі прадукцыі штодзень патрабуецца 17 вагонаў, а пад'

язных пуцей пакуль што няма. Сярэдні ўзрост рабочых — 20 гадоў».

Узрост рабочых — будучыня прадпрыемства, яго, калі хочаце, галоўная ўдарная сіла. У гэтым лішні раз пераканаешся, калі пройдзеш па цэхах камбіната. Увішныя дзяўчаты і хлопцы ўжо даволі спрактыкавана ўпраўляюцца са складанейшымі машынамі, і тут жа бачыш плён іх працы: з металічных латкоў сцякаюць рознакаляровыя і бясконцыя раўчкі мякенькай роўніцы — сінія, жоўтыя, зялёныя, карычневыя; спачатку на цялежках, а пазней на стэлажах вырастаюць цэлыя торпы трыкатажных вырабаў — соцень розных мадэляў, самых арыгінальных кампазіцый.

Роўніца! З гадамі забылася нават гэтае слова. Мама, бывала, столькі валаводзілася з ёй, што прадвеснем, калі ўжо трэба было ткаць кросны, не чула, як яна казалася, ні рук, ні ног. Яна і мыла яе, і сушыла на пяколку, фарбавала, як ўмела, зноў сушыла. Я нават не бяруся сёння сказаць, колькі на ўсё гэта ішло часу. Мне здаецца — усё жыццё. Бо толькі на ваўначоску, дзе ўзімку заўсёды было завозна, мама бегала ажно за сем вёрст па некалькі тыдняў запар: трэба было спачатку ўручную круціць ваўначоску, і тады ты мог счасца і сваіх колькі мяшочкаў воўны.

А тут цякуць і цякуць бясконцыя раўчкі роўніцы. Без дотыку рук чалавека. Як у казцы.

Хвала табе, наш казачны час! Цячы, пінская роўніца. Чуе сэрца: быць табе ўслаўленай не толькі ў нас, у Беларусі, — ва ўсім свеце.

ЛЯ ВЫТОКАЎ МАЛОЧНЫХ РЭК

Ад Пінска да калгаса «Аснежыцкі» — рукой падаць: усяго нейкіх кіламетраў шэсць ці сем. Мы не паспелі па-сапраўднаму ўсесціся ў аўтобус, як рэдактар пінскай аб'яднанай газеты «Па-

леская праўда» Дзмітрый Іванавіч Дудко гучна аб'явіў:

— Аснежыцы, хлопцы!..

Спыніліся каля белакаменнага будынка, упрыгожанага беларускім арнаментом. На мармуровай пліце золатам зіхацяць словы: «У ордэна Леніна калгасе «Аснежыцкі» пакінута навечна высокая ўзнагарода — Памятны сцяг ЦК КПСС, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, Савета Міністраў СССР і ВЦСПС як сімвал працоўнай доблесці калектыву».

Нас, удзельнікаў семінара, радушна сустрэў намеснік старшыні, галоўны аграном калгаса Васіль Майсеевіч Гарошка, чарнявы, шыракаплечы здаравяк з разумным позіткам дапытлівых вачэй. Старшыні калгаса, Героя Сацыялістычнай Працы Уладзіміра Антонавіча Ралько ў гэты час якраз не было. Па неадкладных справах ён знаходзіўся ў Маскве, і яго намесніку давялося даваць усе неабходныя тлумачэнні нашай журналісцкай браціі. Рабіў ён гэта з пачуццём уласнай годнасці, проста і даходліва. Мы ледзьве паспывалі занатоўваць у свае блакноты ашаламляльныя лічбы. Дзе вы яшчэ пачуеце ў нас, на Палессі, каб з гектара збіралі па 45—50 цэнтнераў зерня? Ды яшчэ на такой плошчы — 840 гектараў! Або такое: у разліку на сто гектараў сельгасугоддзяў тут многа гадоў запар атрымліваюць па 1100—1200 цэнтнераў малака. Сапраўды — малочныя рэкі! І ў той жа час на адпаведную плошчу рэалізоўвалася па 130—160 цэнтнераў мяса. Ад збыту прадукцыі калгас штогод атрымліваў звыш 2 мільёнаў рублёў прыбытку.

Хочацца падкрэсліць, што на наступныя гады тут вызначылі яшчэ больш высокія рубяжы: атрымліваць па 60 цэнтнераў збожжавых з гектара, а на адзінку зямельнай плошчы — на сто гектараў — штогод мець мяса — 210, малака — 1900 цэнтнераў.

Гасцінныя гаспадары далі нам паўнейшую

магчымасць як мага бліжэй пазнаёміцца са сваім жыццём і вытворчай дзейнасцю. Дапраўды, усё тут не толькі вартае ўвагі, а патрабуе абавязковага вывучэння, па-гаспадарску руплівага, з алоўкам у руках. Тыя ж самыя павышаныя нормы высева зернявых — да 250—300 кілаграмаў на гектар, — свой «аснежыцкі» метада апрацоўкі і ўгнойвання глебы, пры якім пад прапашныя на круг уносіцца па 70—80 тон арганікі, шырокая механізацыя ўсіх без выключэння работ, трывае будаўніцтва вытворчых і культурна-бытавых памяшканняў — усё гэта надзвычай важна, вельмі павучальна, усё гэта — наш вялікі здабытак. Яго трэба вывучаць. Проста неабходна вывучаць.

Мяне не пакідае пачуццё няёмкасці, што гаварыць аб гэтым прыходзіцца вобмельгам. І ў той жа час, будзем шчырымі, муляе недзе пад самым сэрцам адно не да канца зразуметае «Чаму?», якое тройчы паўтараў У. А. Ралько ў час нашай ранейшай сустрэчы. І будзе муляць, пакуль не выкажу.

— Не, ты скажы мне, чалавеча, — тэмперamentна наступаў Уладзімір Антонавіч, — чаму людзі, у асноўным моладзь, цураюцца калгаса? Чаму? У чым прычына? Дзе і што мы недарабляем? Хто вінаваты?

Я ўхіліўся тады ад адказу, спаслаўшыся на свой журналісцкі прынцып: «Меней гавары — болей пачуеш». (А ўвогуле і не ведаў, што адказаць.) Ралько тым часам працягваў:

— Была ў мяне даярка. Слаўная жанчына, працавітая. Ордэнам яе ўзнагародзілі. І зарабляла няблага: па сто пяцьдзесят і болей рублёў у месяц. Дык вось — звольнілася. Наадрэз: не хачу — і кропка. І куды ты думаеш пайшла рабіць? Гардэробшчыцай у рэстаран. За шэсцьдзесят рублёў у месяц. Плашчык-балонню прыме, павесіць і кніжачку пачытвае. Або з такой жа, як сама, з пустога ў парожняе пералівае. Ну, чаго ты, пытаюся збегла? Што табе тут прыспічыла

ў горадзе? А яна ў адказ: Мне тут хораша — работа лёгка і грошай хапае. Дык самі ж, кажу, будзем рэстаран, гасцініцу — там і рабіла б дома. Не, крычыць, дома не хачу! А чаму?.. Ты мне скажы, чаму ёй падабаецца лёгкае работа? Хіба мы з табой лёгкі хлеб ядзім? Я ж знаю журналісцкі хлеб: і паездкі на перакладных, і бяссонныя ночы. Чаму ж тады нашым дзецям падабаецца адно лёгкае?

Уладзімір Антонавіч з шумам устаў з крэсла, на якім сядзеў, выпрастаўся і, заклаўшы рукі за спіну, важка затупаў па кабінеце.

— Думаецца мне, — сказаў ён пасля кароткага роздуму, — зашмат агрэхаў нарабілі мы ў выхаванні сваіх нашчадкаў. Так, так, нарабілі. І я, і ты... Не пярэч, ты таксама. Ад каго, як не ад вас, журналістаў, пайшлі такія ўзорныя калгасныя сем'і: бацька і маці — у калгасе, а сын — інжынерам у сталіцы, другі геалагам дзе-небудзь у Сібіры, трэці электравоз водзіць, дачка настаўніцай, другая дачка лабарантам на вялікім камбінаце. А хлеб расціць каго вы пакінулі? Бацьку ды маці. Кароў хто даіць будзе? Зноў бацька ды маці. Малачко піць усе любяць.

Пасля той нашай сустрэчы, ужо ў гасцініцы, я запісаў што-кольвечы ў свой блакнот. Ёсць і такі запіс: «Пра таго, хто застаўся адданым зямлі, сэрцам урос у яе, трэба пісаць па-асабліваму, не толькі ўзнёсла і шчыра, але і мудра, запамінальна, каб, прачытаўшы допіс, чалавеку захачелася калі не пакланіцца, дык хоць бы зняць шапку перад тваім героем».

Гэтыя словы Уладзіміра Антонавіча чамусьці прыгадаліся, калі мы прыехалі ў Галева — на адну з жывёлагадоўчых ферм «Аснежыцкага». Сакратар райкома партыі Рыгор Васільевіч Папінаў, які суправаджаў нас на Піншчыне, пазнаёміў з Любоўю Іванаўнай Канановіч — перадавой даяркай калгаса. Нашы рэдактары адразу ж рынуліся да яе, абступілі, зашасталі блакнотамі. (Вось

ужо сапраўды: за смелымі — не даб'ешся.) Да таго ж прыбіліся яшчэ нейкія людзі да нас, таксама наўкруг абступілі даярку, учынілі сапраўдны допыт. Ажно шкада стала жанчыну. Яна чырванела, як брусніца, прыгожая і па-вясковаму сціплая кабета. Гаварыла сцішна, усміхалася. Расказвала, што шаснаццаты год працуе на ферме, што ў яе групе дзесяць кароў і летась надаіла ад кожнай па 7314 кілаграмаў малака. Гаварыла, што ў яе, «няўрокам кажучы», клапатлівы муж і слаўныя дзеці, што вельмі любіць сваю работу і не ўяўляе жыцця без яе.

Удзельнікі семінара — усе, як адзін, — дружна налягалі на свае «самапіскі», і менавіта ў гэты час падумалася: «Пішыце, хлопцы, пішыце. І не бойцеся памыліца. Такія, як Любоў Іванаўна, не падвядуць, не збягуць з фермы. Паспрабуй такую не пусціць сюды! Яе звяжы, дык яна прыпаўзе на ферму, да сваіх Лялек, Красунь, Вяснянак...»

Дзён праз колькі пасля семінара ў газетах быў надрукаваны Указ аб прысваенні Л. І. Канановіч высокага звання Героя Сацыялістычнай Працы. Было прыемна і радасна на душы за чужога, малазнаёмага чалавека.

Зрэшты, а хіба ж яна чужая?

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, АЗАРЫЧЫ!

Беларуская Савецкая Энцыклапедыя скупа паведамляе, што вёска Азарычы — цэнтр калгаса імя Жданава. Знаходзіцца ў Валінчанскім сельсавеце Пінскага раёна, за 44 кіламетры ад райцэнтра і за 232 кіламетры ад Брэста; у ёй 227 двароў, маецца сярэдняя школа, клуб, бібліятэка, фельчарска-акушэрскі пункт, аддзяленне сувязі, магазін; устаноўлены помнік савецкім воінам і партызанам, якія загінулі ў Айчынную вайну.

Словам, Азарычы, на першы погляд, звычайная палеская вёска. І ў той жа час — не зусім звычайная. Тутэйшыя паселішчы — што праўда, то праўда — крыху падобны адно на другое. Але ж, заўважце, кожнае з іх мае і сваё непадабенства.

Іншы раз праязджаеш вясковай вуліцай, высокай, добра наезджанай, залітай шчодрым сонцам, і табе можа здацца раптам, што дамы жмурацца тут ад збытку святла. У Азарычах — наадварот. Мне падалося, што кожны дом на шырокай азарыцкай вуліцы ўсміхаецца, менавіта ўсміхаецца сонцу, вясне і нам, прыезджым людзям. Столькі тут было светлай радасці ва ўсім: і ў звонкіх пяцісценках, і ў карунках аконных ліштваў, лес тэлевізійных антэн над шыфернымі дахамі. І нават у тугіх паясах частаколу на агародах — вернай прыкмеце гаспадарлівасці азараўцаў.

Варта было прыўзняцца з сядзення ў аўтобусе, азірнуцца направа-налева, як усё стала зразумелым. Яшчэ нядаўна Азарычы з усіх бакоў акружалі балоты, парослыя разгатым альшэўнікам і чэзлым хвойнікам. (На ўзберагу поля яшчэ і цяпер відаць такое кустоўе.) Нядаўна балоты асушылі (звыш дзвюх тысяч гектараў), і навакольная роўнядзь тарфянікаў распасцерлася далёка за ваколіцу — кіламетраў за пяць. А вёска быццам прыўзнялася над наваколлем і шчасліва ўсміхаецца і людзям, і сонцу.

Асабліва хораша глядзяцца з вясковай вуліцы тарфянікі, незвычайна раўняюць для Палесся загоны: ні табе каменьчыка, ні раўка-калдобіны на іх — хоць качайся. Сакратар калгаснай партарганізацыі Павел Максімавіч Клімовіч хваліўся пазней:

— Даўжыня загона да трох кіламетраў. От дзе раздолле нашым трактарыстам! Як у стэпе...

Праўда, на паўночна-заходняй ускраіне Азарыч лес ушчыльную падступае да вёскі. Пад самаю камяніцы свінагадоўчага комплексу ён ра-

заслаў свае, як расказвалі нам, грыбныя і сунічныя паляны. Над імі і цяпер, удзень, раз-пораз праляталі здаровыя, тлустыя цецерукі. Стары калгаснік прыкмеціў маю цікаўнасць і з напускной крыўдай у голасе паскардзіўся:

— Спаць не даюць, праклятыя. На досвітку як залапочуць — ажно шыбы ў вокнах дрыжаць...

Прадметам нашай асаблівай цікаўнасці ў гэтай вёсцы быў свінагадоўчы комплекс, поўнасю механізаваны, разлічаны для адкорму дзесяці тысяч свіней у год. Дзесяць тысяч! У такой параўнаўча невялікай вёсцы! Ці думалі пра такое азраўцы гадоў пяць — дзесяць таму назад? Вядома ж, не. Дзе мы рабочых рук возьмем, казалі б. А вось сёння гэтых самых рук хапае яшчэ для таго, каб вырасціць на кожным гектары па 26 цэнтнераў збожжавых, да 200 бульбы, каб на сто гектараў сельгасугоддзяў атрымліваць па 545 цэнтнераў малака і 135 цэнтнераў свініны.

Усё гэта стала магчымым дзякуючы, не пабаімся так сказаць, яе вялікасці механізацыі. Яна трывала ўвайшла ў быт сённяшняй вёскі, яе сустрэнеш на кожным кроку. І ў свінагадоўчым гарадку, вядома. Аж не верыцца, што тут працуюць лічаныя людзі. Іх волі падуладныя дзесяткі складанейшых машын. Яны, машыны, выконваюць не толькі чарнавыя работы, робяць усё падрад: мыюць бульбу, падаюць яе ў катлы, вараць, таўкуць, перамешваюць з камбікормам ці мінеральнымі дабаўкамі, на транспарцёры адпраўляюць у кармушкі, убіраюць памяшканне, вентылююць паветра... А над усім гэтым, як бог, — чалавек.

Не маглі не спадабацца чысціня і парадак, якія кідаліся ў вочы скрозь — і ў свінарніках, і на тэрыторыі комплексу. Можна было падумаць, што снежна-белыя халаты свінаркі надзелі спецыяльна, бо загадзя ведалі аб прыездзе журналістаў. (Усе мы не супраць к прыезду госьця апрануць лепшы касцюм.) Але ж утрымліваць у

такім узорным парадку ўвесь комплекс — не, гэтак наскокам не зробіш.

Неўзабаве мы пераканаліся ў правільнасці такога меркавання. Пры ўваходзе ў адно з аддзяленняў комплексу камусьці з рэдактараў на нешта спатрэбілася абмінуць дэпадушку: ці то незнарок, а мо і наўмысна. Як узлаваўся быў заатэхнік!

— Гэта не па правілу! — крычаў ён. — Як так можна? Гэта ж не па правілу!..

І прымусіў усіх нас яшчэ раз прайсці па дэзенфіцыруючай падушцы з пілавіння. А які ён быў прыгожы, гэты заатэхнік, у сваёй злосці. Зачырванеўся, бы каліна, вочы заблішчалі такой шчырай злосцю, што ніхто з нас не асмеліўся перэчыць яму хоць бы адным словам.

Калі трошкі спагадзя ён супакоіўся, ніяк не згаджаўся назваць сваё прозвішча. Пэўна, падумаў: «Лепш з вамі не звязацца...»

Дарагі ты наш чалавек! Каб ты адно ведаў, як ты нам спадабаўся. І як мы хочам, каб ты ўсё рабіў «па правілу». Прозвішча тваё нам назвалі ў праўленні калгаса. Але ж уважым тваё жаданне: заставайся пакуль невядомым. Поспеху табе. Самага вялікага поспеху.

УСЁ ДЛЯ ЦЯБЕ, ЧАЛАВЕК

У саўгас «Рагазнянскі» Жабінкаўскага раёна мы прыехалі на змярканні. Так атрымалася, што ў першы ж дзень семінара «графік» паляцеў дагары нагамі, давялося, як кажуць у такіх выпадках, наганяць. Спачатку начальства чакала нас, цяпер чакаем мы яго. А што? Яно і няблага: агледзецца можна.

Ах, да чаго ж ты цудоўная пара, вясна! Якія звонкія цяпер вечары ў вёсцы! Недзе я чытаў (не памятаю, у каго), што вясковую песню ў наш час пачуеш хіба што ў кіно. Якая памылка! (Калі не

сказаць: якое глупства!) Вось яны, песні. Колькі заўгодна. Вясёлыя і заўзятыя, яны гучаць то на адной, то на другой вуліцы, растуць, шырацца; недзе спадцішка, усё роўна, як пільнаваў іх, рассяпаў малінавы перабор чарадзеяй-гармонік і павёў, павёў за сабой шматгалосую і напеўную, такую жаданую, як сонца ў нягоду, і такую блізкую, як маці родная, трошкі сумнаватую, але мілую наскую песню:

Шумяць вербы ўскрай грэблі,
Што я пасадзіла...

Хочацца ўгадаць, куды яна паляцела, песня гэтая? Да клуба? Мусібыць, так і ёсць. Вось зараз абзавецца рухавічок кінаперасоўкі ці ледзь чутна застракоча, як пад зямлёй, апарат кінастацыянера, на момант змоўкнуць песні, і тады да слыху данясецца вясёлы рокат трактароў, абвяшчаючы блізкасць пары трывог, надзей і радасці палявода — пасяўной...

— Даруйце, таварышы... Думаў ужо, што не заедзеце... Паўдня чакаў, — гэтая дырэктар саўгаса Мікалай Аляксандравіч Прасмыцкі здароўкаецца з кожным за руку і просіць прабачэння.

Бываюць жа людзі, што адразу здагадаешся, які ты чалавек. Вось ён, Мікалай Аляксандравіч, чакаў нас паўдня, сам спазніўся на нейкіх хвілін дваццаць (а быў жа на рабоце) і просіць прабачэння, вінавата перамінаецца з нагі на нагу і не ведае, куды цябе пасадзіць, каб хоць крышачку згладзіць сваю, з дазволу сказаць, «вінаватасць». І будзе расказваць аб людзях і справах саўгаса, аб планах, задумах — толькі ні слова аб сабе.

А гэтая ж ён, камуніст Прасмыцкі, вось тут, на голым месцы, шэсць гадоў таму назад закладаў першыя падмуркі цяперашняга цудоўнага пасёлка. Гэта ж ён дзень пры дні бегаў тут у ватоўцы і кірзавых ботах, лазіў з паверха на паверх новабудоўляў, разам з рабочымі саўгаса згружаў

водаправодныя і каналізацыйныя трубы, газавыя пліты, абсталяванне для шавецкай і кравецкай майстэрняў, для дзіцячага садзіка. Гэта ж ён і цяпер прахопліваецца на золку і бяжыць туды, дзе заканчваецца будаўніцтва школы і Палаца культуры, туды, дзе людзі. Заўважце: хто сам Чалавек, той заўсёды сярод людзей.

А пра сябе — ані слова. Карціць спытацца: у каго ты вучыўся працаваць, вось гэтак абыходзіцца з людзьмі?

У Чыжэўшчыну, дзе знаходзіцца першая на Брэстчыне поўнаасцю механізаваная жывёлагадоўчая ферма саўгаса, мне давялося ехаць у адной машыне з Мікалаем Аляксандравічам. І я задаў яму гэтае пытанне. Сумеўся дырэктар, спачатку аднекваўся, а потым вымавіў:

— Сказаць праўду?

— Прашу вас.

— У многіх вучыўся. Але найбольш у Пілатовіча, у Станіслава Антонавіча, нашага былога сакратара ЦК. Ведаеце яго?

— Канечне, ведаю.

— Дык вось у яго. Цяпер аб гэтым можна адкрыта гаварыць: ні ў чым благім не запалозраць. Ён многа разоў прыязджаў да нас. Але я не памятаю выпадку, каб ён спачатку ехаў глядзець новыя машыны ці новую пароду скаціны, а потым ішоў да механізатараў ці жывёлаводаў. У яго заўсёды на першым плане былі людзі. Заўсёды!..

І Мікалай Аляксандравіч доўга расказваў аб сваіх сустрэчах са Станіславам Антонавічам, прызнаваўся, што не раз надозіркаў хадзіў за гэтым чалавекам, прыглядаўся і прыслухоўваўся да яго.

— Яму дастаткова было пабыць у саўгасе хвілін колькі, — расказваў Прасмыцкі, — як ён ведаў усё: і што новыя фільмы даўно не прывозілі, і што бібліятэкарка гультаяватая трапілася, і што першыя радзіны ў новым пасёлку спраўлялі ў сям'і шафёра Мікалая Андрэюка, і што з уво-

дам новага кароўніка даяркі «як на свет нарадзіліся».

Я слухаў Прасмыцкага і міжволі ўспамінаў другога чалавека, аднаго старшыню калгаса. І хача было гэта даўнавата, але прыгадаю той выпадак. Чаму? А што вы думаеце: мо ёсць дзе-кольвечы яшчэ такі старшыня, прыстасаваўся і жыве сабе паціхеньку.

Было гэта так. Паклікаў мяне аднойчы сакратар райкома, каб разам паехаць да таго старшыні. Умеў той старшыня пусціць пыл у вочы, здавацца шустрым і гаспадарлівым. Ужо ў той час ён усялякімі праўдамі-няпраўдамі дабыў недзе карову бура-латвійскай пароды, раззваніў пра яе на ўвесь раён, маўляў, не малако дае, а чыстую смятану. І калі тая карова прывяла цялушку, адразу ж далажыў сакратару. Мы паглядзелі тую цялушку і ўжо збіраліся ад'язджаць, як мяне адазваў убок знаёмы вартаўнік. Бачу, што рупіць чалавеку нешта сказаць, ды ўсё ніяк не адважыцца. Нарэшце, як бы між іншым, гаворыць, што мінулай ноччу Гэля нарадзіла дачку, «змучалася небарака да паўсмерці».

Гэлю (па зразумелай прычыне не будзем называць яе прозвішча) мы ведалі ўсе ў раёне, паважалі яе і ў той жа час шкадавалі дзяўчыну. Была яна актыўная, працавітая, заўсёды сядзела ў прэзідуме. Але ж была яна яшчэ і дзёрзкая. Відаць, за гэта і не любілі яе хлопцы. Усе думалі, што яна так і застанецца дзеўкай векаваць. Але ж памыліліся: упадабаў яе нейкі хлопец, выйшла яна замуж і на трыццаць другім годзе нарадзіла сваё першае дзіця.

І сёння не ведаю, як гэта атрымалася, але я аж падскочыў тады ад радасці і тут жа аб усім раскажаў сакратару. Ніколі не забуду яго вочы — шэрыя і такія цёплыя-цёплыя, з іскрынкамі ўнутранай радасці. Потым ён крута павярнуўся і агародамі пашыбаваў да Гэлінай хаты. Старшыня

быў памкнуўся ісці следам, але сакратар спыніў яго:

— Заставайся тут. Пакуль я прыйду.

І я зноў убачыў яго вочы. Цяпер яны былі халодныя, як лёд...

Усё гэта мне прыгадалася зусім невыпадкова: у Прасмыцкага былі якраз такія цёплыя вочы, як тады ў нашага сакратара. Дырэктар павёў нас не на ферму, а спачатку да людзей, да тых двух рабочых, што абслугоўвалі ферму на 200 кароў. Адзін з іх націскаў кнопкі, і машыны паслухмяна напаўнялі кармушкі, дазіравалі камбікармы, убіралі памяшканні — словам, рабілі тое, што нядаўна рабіла цэлая брыгада з дваццаці, а часам і трыццаці чалавек.

А ён, рабочы, глядзеў на нас і ўсміхаўся. Слаўны такі, задаволены сабой і сваім жыццём чалавек.

ПАДАРОЖЖА Ў ЗАЎТРАШНІ ДЗЕНЬ

Брэсцкі электрамеханічны завод — дзецішча апошніх пяцігодак. Ён вырас на месцы хмурых дотаў, што некалі прыкрывалі подступы да крэпасці. І ў гэтым таксама свая сімволіка: жэрлы вайны і светлыя, са шкла і бетону, карпусы, высока ўзнятыя да сонца.

Наш белакаменны горад над Бугам знакаміты ва ўсім свеце. І не толькі легендарнай абаронай Брэсцкай крэпасці. Хто, скажам, не ведае сёння брэсцкія дываны, электралямпы, газавыя пліты, сельгасмашыны, панчошна-шкарпэткавыя вырабы? Прамысловая марка горада з кожным годам становіцца ўсё больш папулярнай.

Вырабы электрамеханічнага завода прымнажаюць славу пагранічнага Брэста. Гэта слава нараджаецца сягоння ў шматмоўнай гамонцы, якую давалося пачуць і нам у аддзеле збыту прадпрыемства: тут гучалі польская, чэшская, нямецкая,

венгерская, румынская мовы, і нашы гаворкі — волжская, уральская, сібірская, не кажучы ўжо пра сакавітую ўкраінскую і паспешлівую грузінскую мовы.

Я не ведаю, што напішуць мае сябры-газетчыкі пра электрамеханічны завод — надта ж упарта лазілі яны каля чысценькіх машын, назалілі сваім распытам інжынерам, тэхнікам, рабочым. Мяне зачаравала адно — людзі, гэтыя сапраўды жывыя крыніцы і бадзёрасці, і натхнення, і прагі жыцця. Па-праўдзе, яшчэ і ў гэтую хвіліну, сцакаўшы пару тыдняў і вось цяпер праглядаючы беглыя запісы ў блакноце, бачу ўсё тых жа людзей, вясёлых у прахадной, засяроджаных на рабоце, па-славянску ветлівых з госцем, працавітых і светла адухаўлёных, а галоўнае — спраўных людзей. (Упэўнены, што менавіта гэта слова — самае падыходзячае для іх ва ўсіх адносінах.) Тая ж дзяўчына, што бегала ля машыннага бюро ў вузенькай спадніцы, як спутаная, той жа хлопец-рабочы ля такарнага станка, з доўгімі валасамі, шырачэзнымі знізу калашынамі штаноў і ў крыклівай (уся ў «пеўнях») сарочцы, сотні, тысячы іншых рабочых, здаровых і целах і духам, выклікалі да сябе адначасова пачуццё сімпатыі і нейкае яшчэ вельмі ж светлае пачуццё, якое мяжуе недзе паміж сімпатыяй і любоўю.

Знячэўку зачапіў моду, і цяпер адступаць няма куды. Яе, кажучы, людзі прыдумваюць для таго, каб падабацца адзін аднаму. Хіба ж можна папракаць за гэта? Успомніце, як мы абураліся, як «у штыкі» сустрэлі першых «вузкаштаннікаў». (Слова якое прыдумалі!) А цяпер? Смяёмся з недалёкага мінулага, паціскаем плячамі і задаволены сабой: зручна.

Але гаворка не пра гэта, бо галоўнае зусім не ў модзе. Хочацца зазірнуць у наш заўтрашні дзень, пажыць жыццём сваіх нашчадкаў. Прызнаюся шчыра: тут, на электрамеханічным заводзе, у ззянні люмінесцэнтнага асвятлення, ідэаль-

нейшай чысціні і размераным, разумным рытме вытворчага працэсу, сярод гэтых спраўных людзей падалося, што ты трапіў у заўтрашні дзень.

У дырэкцыі прадпрыемства нас пазнаёмілі з планам сацыяльнага развіцця калектыву на бліжэйшыя гады. Павучальны план! Галоўны эканаміст завода настолькі натхнёна расказвала аб ім, што мы, як зачараваныя, забыліся пра ўсё на свеце. Нават пра свае бланкеты. Усё ж тое-сёе трапіла ў іх.

За бліжэйшыя гады прадпрыемства павялічыць выпуск прадукцыі ў тры з палавінай разы, удвая ўзрастуць цэнтралізаваныя капітальныя ўкладанні на тэхнічную рэканструкцыю асвоеных магутнасцей. Пэўную цікавасць маюць мерапрыемствы па паляпшэнню вытворча-бытавых умоў. Тут будзе пабудаваны яшчэ адзін бытавы комплекс з душавымі, гардэробнымі, пакоямі асабістай гігіены; да заводскай сталовай на 250 месц прыбудуўваецца яшчэ такі ж корпус грамадскага харчавання: для рабочых прадпрыемства будуць узведзены некалькі дамоў на 774 кватэры і інтэрнат гасцінічнага тыпу на 650 месц; вялікія работы намячаецца правесці па добраўпарадкаванню зон адпачынку і азеляненню тэрыторый завода.

— Люблю сады,— задуменна гаварыў адзін фрэзероўшчык.— Якая гэта раскоша, калі ўвосьень яблыкі покаюць...

І яны будуць цвісці тут, сады. Абавязкова будуць, калі ёсць такое жаданне. У калектыва электрамеханічнага ў запасе яшчэ цэлае доўгае жыццё — сярэдні ўзрост рабочых тут нямногім больш за дваццаць гадоў.

Не магу ўтрымацца, каб не расстраціць у заключэнне свой «бланкотны запас». На заводзе працуе 656 членаў і кандыдатаў у члены КПСС і 2980 камсамольцаў. Амаль усе яны маюць вышэйшую або сярэднюю адукацыю. Амаль усе? Так, пакуль што амаль, бо астатнія вучацца:

272 рабочыя займаюцца без адрыву ад вытворчасці ў ВНУ, 276 — у тэхнікумах, каля 250 — у вячэрніх школах.

І яшчэ адна дэталё. Толькі за мінулую пяцігодку недзе каля паўтары тысячы рабочых абучаны сумежным спецыяльнасцям. Таму і працоўная актыўнасць тут проста-такі здзіўляючая. Варта было слесару Барысу Юзэфавічу выступіць ініцыятарам сацыялістычнага спаборніцтва за выкананне пяцідзённага задання за чатыры дні, як яго адразу падтрымалі тысячы людзей розных спецыяльнасцей.

Як сабе хочаце, а маё асабістае ўражанне не мяняецца — быццам пабыў я не на заводзе, а зрабіў падарожжа ў заўтрашні дзень. І як хораша, што ў нас навідавоку магчыма такое падарожжа: з цудоўнага сёння — у яшчэ больш сонечнае заўтра.

ХВАЛА ТАБЕ, СПЕЦЫЯЛІЗАЦЫЯ

У пастановах партыі і ўрада па развіццю народнай гаспадаркі СССР на бліжэйшыя гады падкрэсліваецца, што ў галіне сельскай гаспадаркі задача заключаецца ў тым, каб павялічыць сярэднегадавы аб'ём вытворчасці сельскагаспадарчай прадукцыі на 20—22 працэнты, забяспечыўшы больш поўнае задавальненне ўсё большых патрэбнасцей насельніцтва ў прадуктах харчавання і прамысловасці — у сыравіне. Забяспечыць паглыбленне спецыялізацыі і ўзмацненне канцэнтрацыі вытворчасці, палепшыць выкарыстанне сельскагаспадарчых угоддзяў, тэхнікі і працоўных рэсурсаў калгасаў і саўгасаў.

Скажам прама: задачы велічныя, хаця і нялёгкія. Адна з іх — паглыбляць спецыялізацыю. Яна, мабыць, самая пачэсная і адказная задача, гэта разумеюць усе, і тым больш наш брат-газет-

чык. Ён у адказе за яе, спецыялізацыю, нароўні з кіраўнікамі вытворчых падраздзяленняў.

Таму ўпаўне натуральна, што ад абласнога цэнтра да калгаса імя Калініна Брэсцкага раёна — спецыялізаванай гаспадаркі — наш аўтобус гудзеў, як патрывожаны вулей. Гаварылі рознае: ухвалялі першыя крокі спецыялізацыі ў лепшых гаспадарках вобласці, абураліся асобнымі кіраўнікамі, якія глядзяць на яе «са сваёй званіцы», намагаюцца рознымі хітрыкамі застацца «збоку прыпёку».

— Авечкі хутка ў вёсцы не пабачыш, — шкадаваў рэдактар баранавіцкай аб'яднанай газеты «Знамя коммунизма» Уладзімір Паўлавіч Шляхцін. Усе кінуліся на качак...

— Адны спецыялізуюцца, а другія ўпарцяцца або маскіруюцца, — згаджаўся з ім рэдактар ляхавіцкага «Будаўніка камунізма» Вікенцій Юльевіч Шталь.

У Алёшы Каўко, рэдактара іванаўскай «Чырвонай звязды», на ўсе выпадкі жыцця ёсць нешта сваё: ці то трапнае слоўца, ці дасціпны анекдот. На гэты раз ён мнагазначна ўсміхнуўся:

— Умора, дый толькі! Ходзіць такія старшыня, як пава. Што ні скажы — упіраецца, як каза на торг ідучы. Ледзь што не па-ягонаму — на ражон лезе... Вумныя сталі, як вуткі...

Яно зусім няблага, што разумных кіраўнікоў цяпер сустрэнеш паўсюдна, кожны з іх нашчупвае «сваю жылку», шукае штосьці новае. Шкада толькі, што мы часам забываем аб галоўным — ленінскім крытэрыі: «наколькі камуністычна гэта новае».

— Мы лічым, — расказваў старшыня калгаса імя Калініна Фёдар Паўлавіч Байчук, — толькі спецыялізацыя дазволіла нам за кароткі тэрмін, за тры гады, трывала стаць на ногі. Мяркуйце самі, ушчыльную свінагадоўляй мы займаемся другі год, пабудававалі комплекс на пяць тысяч галоў. Летась на сто гектараў угоддзяў атрымалі

па 113 цэнтнераў мяса. А сяголетні рубаж — 166 цэнтнераў. Праз год — другі ўзвядзём другую чаргу комплексу, яшчэ на пяць тысяч свіней. Без малога, падвоім выхад прадукцыі...

Вось што такое спецыялізацыя!

Менавіта яна дазволіла гаспадарцы разумна спалучаць развіццё іншых галін вытворчасці. У гэтым калгасе — аніводнага гектара тарфянікаў і не сказаць, каб багатыя пашы. Але ж побач са свінагадоўляй тут развіваюць і малочны статок. Калі год назад тут на сто гектараў угоддзяў атрымалі па 460 цэнтнераў малака, то цяпер змагаюцца ўжо за 500 цэнтнераў. З году ў год расце ўраджайнасць збожжавых, бульбы, кармавых караняплодаў, і на ўсё гэта хапае рабочых рук. Чаму? Ды таму, што спецыялізацыю немагчыма ўявіць без комплекснай механізацыі. У адным велічэзным, бітком набітым адкормачніку на дзве тысячы свіней (я ўпершыню бачыў такое на ўласныя вочы) завіхаліся — колькі б вы думалі? — адно чатыры свінаркі. Не выпадкова ж цэнтнер прывагі абыходзіцца гаспадарцы ў 87 рублёў, а грашовы прыбытак ад свінагадоўлі няўхільна расце: ён даўно перавысіў 400 тысяч рублёў.

Вось што такое спецыялізацыя!

Па дарозе з гэтага калгаса наш аўтобус зноў нагадваў патрывожаны вулей. Дзень быў ветраны, халодны; на вятрах няблізкай дарогі не грэх было б і суцішыцца, памаўчаць. Дзе там! Нават у кампаніі пражэкцёраў не пачуеш таго, што ў гурце журналістаў.

— Васіль, — гукае ззаду Алёша Каўко. — Іпаціта Маркавіча памятаеш?

— Памятаю. А што? Дзе ён цяпер?

— Насценгазету дома выпускае. Я нядаўна заязджаў да яго, паказваў падшыўку. Там, брат, ёсць і перадавыя артыкулы: «Дзеці, на канькі!», «Не праспім сезон варэння!». І аддзел сатыры і гумару ёсць. Пра сваю жонку напісаў фельетон

«Чаму перасалілі боршч?». Скардзіўся, што няма каму на рэагаванне крытычныя выступленні дасылаць...

Пашкадавалі Іпаліта Захарава. І зноў:

— Паслухай, цёзка, — на гэты раз падае свой голас Васіль Нікіфаравіч Хілько, рэдактар столінскай газеты «Навіны Палесся». — Гэта ж, здаецца, у вас у раёне быў старшыня, які хацеў спецыялізаваць калгас на вырабе дуг? Праўда? Пагражаў, што ўсю Беларусь заваліць дугамі...

Ніхто не верыць пачутаму, глядзяць на мяне. А мне ніякавата — гэта ж праўда. Быў такі, збіраўся ўсім калгасам гнуць дугі.

Адно перад вёскай Новая Расна, куды мы ехалі цяпер, у аўтобусе мала-памалу настала цішыня. Хочацца думаць пра спецыялізацыю. Разумную спецыялізацыю.

ДАРУЙЦЕ, ТАВАРЫШ СТАРШЫНЯ

Да Новай Расны — цэнтральнай сядзібы ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга калгаса «Савецкая Беларусь» — мы праехалі каля чатырохсот кіламетраў. І ўсюды — у калгасах, на прадпрыемствах — нас, журналістаў, страчалі ветла. Кінулася ў вочы, што страчалі не як гасцей, а як сваіх людзей — не проста блізкіх, а менавіта сваіх, кроўных. Па-брацку віталі, вялі паказваць грамадскі і свой уласны нажытак, садзілі за стол, шчыра дзяліліся радасцямі і нягодамі, частавалі сакавітымі яблыкамі (у такую пару!), ліманадам, цыгарэтамі, нават цудоўным брэсцкім півам. І гаворка амаль паўсюдна была братняя, на яе заўжды ставала часу.

А вось тут, у «Савецкай Беларусі», я ўпершыню пашкадаваў, што чатырох гадзін, на працягу якіх мы аглядалі перадавую гаспадарку Камянецкага раёна, было яўна недастаткова. І не таму, што мы не паспелі ўсё агледзець, як след. Не,

мы ўсё пабачылі: і цудоўны Палац культуры з глядзельнай залай на 540 месц, і цэлы пасёлак гарадскога тыпу з усімі выгодамі, і проста-такі казачныя домікі для ветэранаў калгаснай вытворчасці — пенсіянераў. Мы ўсё запісалі: і летаўны прыбытак гаспадаркі — 2 мільёны 244 тысячы рублёў, і новыя рубяжы калгаса — атрымаць на сто гектараў угоддзяў на 1100 цэнтнераў малака і 220 — мяса, сабраць на круг да 40 цэнтнераў збожжавых... Не хапіла часу на старшыню — Уладзіміра Лявонцьевіча Бядулю, Героя Сацыялістычнай Працы. Смела ручаюся: ён адзін з самых лепшых старшын не толькі ў нашай Брэсцкай вобласці...

Не часта надараецца журналісту страчаць чалавека, «цены» якога адразу ж захочацца пабыць. Хоць бы адзін дзянёк. А тут — на табе: чатыры гадзіны, і ні хвіліны болей. Да таго ж, услед за ім, гэтым чалавекам (пэўна, з такой жа думкай), яшчэ цягнуцца больш за дваццаць «цэняў», шамацяць блакнотамі, нешта выпытваюць. У дадатак да ўсяго, як на зло, вецер зусім звар'яцеў: гойсае, як непрыкаяны, і на дарогах, і ў зацішку. Што гавораць, не заўсёды разбярэш. І ўсё ж...

Голас старшыні мяккі і вясёлы, вочы разумныя, трошкі прыжмураныя — ад ветру, напэўна. Ва ўсёй паставе адчуваецца ўпэўненасць перакаванага ў сваёй сіле і праваце чалавека. Гаворыць ён натхнёна, вобразна. І прыгожа. Слухаць можна без канца.

— Даруйце, але я не магу пагадзіцца з вамі, — прычыць Уладзімір Лявонцьевіч камусьці з рэдактараў. — Новае — гэта заўсёды рызыка. Хто адваргае рызыку, той адваргае новае. Мы — за сянаж! Патрэбных вежаў у нас таксама пакуль што няма, будзем абыходзіцца траншэямі. — І многазначна дадае: — Калі не было металічнай бараны, драўлянай баранавалі, але ж небаранаванае поле не пакідалі...

Пра будаўніцтва старшыня расказвае з асаблівым натхненнем. Дзіва што! Адно за апошнія пяць гадоў на яго затрачана ў калгасе больш мільёна рублёў. Тут дбаюць не толькі пра састарэлых ды сямейных калгаснікаў. Асаблівы клопат — аб маладажонах, будучых сем'ях.

— Не люблю «старасвецкіх» халасцякоў, — жартуе Бядуля. — Мужчына без жонкі — што гусак без вады...

Сакрэт поспехаў сваіх паляводаў Уладзімір Лявонцьевіч бачыць перш за ўсё ў тым, што ён называе «дысцыплінай і парадкам зверху і да нізу».

— І асабліва зверху, — гаворыць ён. — Спытаць з чалавека ўсе любяць. Але ж і самому трэба быць увасабленнем той самай дысцыпліны. І парадку ва ўсім. І ўсюды... Сяджу гэта я аднойчы ў полі пад кустом, адпачываю. Бачу, мой аграном на матацыкле едзе. Адзін-адзінюсенькі на дарозе. Спатрэбілася яму звярнуць на палявую сцежку — руку ў той бок выкідвае. Тая сцежка ад веку ніякага транспарту не бачыла, а ён — руку выкідвае. Прыемна, каб яго чорт!..

Ці бываюць у яго цяжкасці? Яшчэ колькі! Паспрабуй сёння прыдбаць тую ж «зорачку» для трактара, сашнік для бульбасаджалкі ці, скажам, цэменту. Ногі адаб'еш! Але ж на тое ён і старшыня, каб «мець вышэйсярэдную прабіўную сілу».

— А тупікоў у жыцці не бывае, — зноў жартуе Бядуля, — яны бываюць у галовах асобных людзей...

У голасе нашага субяседніка чуецца скруха, нават раздражненне, калі ён гаворыць пра нядбайнасць.

— Я доўга ламаў галаву, чаму ўвосень наўкола зніжаюцца надой? Столькі ў той час адменных кармоў, а надой падаюць. Аказваецца, скаціна ў вочы не бачыць гэтых прысмакаў, таных і пажыўных, бо ў гаспадара-кіраўніка тады іншых клопатаў па горла... А гэта ж, браткі мае, ні

ў якія вароты не лезе... Нават калі скупая мачыха варыць варэнне, у той дзень усе дзеці замурзаныя ім бегаюць. Дык мы ж не мачыхі, урэшце рэшт...

Можна было б і яшчэ хвілін колькі захапляцца эрудыцыяй гэтага чалавека, зайздросным пачуццём гумару, калі б не ўсё той жа пранізлівы вецер, які, нарэшце, загнаў нас назад у аўтобус. Уладзімір Лявонцьевіч прымасціўся на заднім сядзенні, зняў капялюш. У яго спыталі, ці не будзе ён пярэчыць, калі мы, кожны ў сваёй газеце, раскажам пра яго сваім чытачам?

— Пра калгас,— сказаў Бядуля,— пра нашых калгаснікаў пішыце колькі заўгодна. Што ж датычыцца мяне, прасіў бы вас, таварышы, устрымацца...

Той-сёй з рэдактараў абяцалі выканаць гэтае пажаданне. Я прамаўчаў. І, як бачыце, не ўстрымаўся. Даруйце, таварыш старшыня.

ТВАРАМ ДА АЙЧЫНЫ

Добры дзень, Белавежская пушча!

Ажно самому не верыцца: столькі гадоў пражыў на Брэстчыне, здавалася, скалясіў яе ўздоўж і ўпоперак, а вось у пушчу наведваюся ўпершыню.

Зямны паклон табе, непаўторны куток цудоўнага беларускага краю! Сыноўскі, ад шчырага сэрца паклон!

Зайздроснае хараство Белавежы ўраз перакрэсліла ўсе ранейшыя ўяўленні аб самай чароўнай зялёнай жамчужыне на раскошным уборах маці-зямліцы. Усё раней прачытанае аб ёй і ўбачанае ў кіно неяк адразу, неспадзявана, як у сне, адплыло на задні план. Позірку адкрылася такая дзівосная прыгажосць, такі захапляючы, вясёлкавы свет фарбаў і гукаў, што ні я сам, ні мае спадарожнікі не толькі не маглі адарвацца ад

расчыненых вокнаў аўтобуса — як анямелі ўсё роўна, у момант змяніліся з выгляду — сталі дабрэйшымі і прыгажэйшымі. Асілкі-дубы, карабельныя сосны, цёмна-зялёны ельнік і светлы асіннік, белыя піхты і лапландскія вербы, многія сотні іншых відаў драўняных, хмызняковых і травяністых раслін (звыш васьмісот назваў!), сабраных тут самой прыродай; уладары тутэйшых мясцін — зубры, высакародныя алені, цёмна-шэрыя дзікі, пужлівыя казулі, драпежныя арлы і асцярожлівыя чаплі — 277 прадстаўнікоў жывёльнага царства, што насяляюць пушчу да нашых дзён, не проста зачароўвалі — уводзілі ў адвечны свет продкаў, вельмі далёкі па часе, але блізкі нашчадкам назаўжды, на ўсё жыццё.

Жартаўнік-гід нешта расказваў пра зубрадзінца, пра сямісотгадовы дуб.

І раптам:

— Таварышы! Справа — Дзяржаўная граніца нашай Радзімы!

Гэта пачулі ўсе. Упрытык да шашы-камяніцы, па якой ціха каціўся наш аўтобус, ляжала пагранічная паласа.

Граніца! Усе, як па камандзе, павярнуліся ўлева, тварам да цябе, Айчына. Кожны думаў пра сваё. Але перш за ўсё — пра цябе, Бацькаўшчына.

Адсюль, з граніцы, зноў прыгадалася ўся наша няблізкая дарога, сустрэчы, убачанае і пачутае. Нават больш. Адсюль стала бліжэй і Масква, і Урал, і Уладзівасток.

Будзем шчырымі: менавіта тут, на граніцы, упершыню нарадзілася думка напісаць гэты падарожны нарыс. Напісаць, як заўсёды, праўду. Толькі чыстую праўду.

Мне расказвалі, што нядаўна нейкі вырадак з Беларусі распінаўся на захадзе перад мікрафонам, «аглядаючы» нашу рэспубліканскую «Звязду». Сярод іншай «менскай пішчай моладзі» ён

і мяне назваў «фальсіфікатарам» жыцця на Палессі.

Ах ты, балабон, няўключодак! Гэта ж прайшло столькі часу, а ты яшчэ жывеш. Якая ж ты поскудзь, калі так доўга можаш жыць без роднага дома, без сваёй зямлі, без Радзімы. Тут адно тыдзень — пад сваім небам, сярод сваіх людзей — знаходзіўся ў адлучцы, і то падалося, што цэлы год не быў дома. Зрэшты, бязродным балбатунам і іншым прайдзісветам невядома такое пачуццё: у валачашчага сабакі дома не бывае. Ён згодны жыць на любым падворку — адно каб косткі падкідвалі...

Многае падумалася тады на граніцы, усплыло з самай глыбіні душы, каб запомніцца ці трапіць у блакнот. Дарэчы, мой апошні запіс з нашага семінара быў таксама зроблены тут, у Бела-вежскай пушчы, пад уражаннем шчырай, сардэчнай узрушанасці. І таму прыводжу яго поўнасцю: «Ніхто з нас не выбіраў сабе мацярок — гэта не ў нашых сілах, ніхто не выбіраў і Радзіму — якая ні ёсць, яна твая, не плявузгай на яе: Радзіма заўсёды вялікая, ты ж вялікі толькі ўкленчаны перад ёй».

...Дарога дамоў і радасная, і занадта жадаемая. «Дадому-дахаты, дадому-дахаты», — весела перастукваюць колы вагонаў. Хораша зноў прымасціцца ля акна, палюбавацца вячэрнімі краявідамі, патрывожыцца за цяперашнюю вясну. Яна, на жаль, пакуль што не радуе — халодная, ветраная. Праўду кажуць, што гракі цяпла не прыносяць. Вунь яны, панурыя і марудлівыя, як манахі, апанавалі рэдказубы штыкетнік і ні з месца, не ідуць у лёт. Благая прыкмета: доўга яшчэ будзе стаяць такое надвор'е. Вось прыляцяць ластаўкі — тады адразу ж пацяплее, залапушыцца лотаць, пойдучь у рост азіміна і ярына, зацвітуць лугавыя краскі.

Хутчэй бы прыляцелі ластаўкі!

* * *

З таго часу, калі быў напісаны гэты нарыс, многа разоў на Палессе прыляталі ластаўкі. Вялікія змены адбыліся тут. Яны кідаюцца ў вочы на кожным кроку, радуець сэрцы і старажылаў, і прыезджых людзей. Але ўсё гэта тэма асобнай гаворкі. Мне ж хочацца ўдакладніць толькі адно месца ў сваім падарожным нарысе — пра Уладзіміра Антонавіча Ралько, старшыню калгаса «Аснежыцкі». Цяпер ён — двойчы Герой Сацыялістычнай Працы, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР.